
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 37.09:75.071

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-1-5>

Артур АРОЯН,

orcid.org/0000-0002-5545-0119

кандидат архітектури,

доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) aroyanarthur@gmail.com

Інна ГУРЖІЙ,

orcid.org/0000-0002-5364-9650

старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) artina@ukr.net

Богдан ТИМО,

orcid.org/0009-0006-8977-736X

випускник магістратури спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(Полтава, Україна) bohdaytymo@yahoo.com

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПОЛТАВСЬКА ШКОЛА РИСУНКУ ТА ЖИВОПISY» НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-ХУДОЖНИКА ОЛЕКСАНДРА ТАРАСЕНКА

У статті зроблено термінологічний аналіз поняття «школа» на прикладі викладацької діяльності доцента Олександра Тарасенка, як педагога і організатора. Зазначено, що Олександр Тарасенко був одним з ініціаторів створення кафедри образотворчого мистецтва у Полтавському національному технічному університеті імені Юрія Кондратюка.

Сформульовано саме поняття «школа», визначено основні ознаки школи: керівник школи (педагог чи науковець), колектив педагогів (науковців) чи учнів та обов'язкова концепція чи напрямок школи, над якою працює колектив, учні та послідовники. Також розглянуті поняття «педагогічна школа».

Зазначено, що навколо керівника як натхненника формується школа, це обов'язкова її ознака. Тому роль Олександра Тарасенка, як керівника, була значущою у формуванні школи. Також ми стверджуємо, що важливою ознакою школи є учні та послідовники, що продовжують справу керівника, та забезпечують функціонування та розвиток школи. Для цього у дослідженні визначено поняття «учень» та «послідовник» що є дуже близькими, але не ідентичними. Наведено приклад послідовників школи, які продовжили педагогічну діяльність після навчання.

Також ми сформулювали поняття «мистецька школа», визначивши спочатку що таке «мистецтво» та «школа». Ми стверджуємо, що «мистецька школа» є колективом, яку очолює художник-педагог, що керує нею та є автором напряму чи концепції певної методики, та має колектив, що займається створенням творів мистецтва та досліджує мистецтво.

У статті досліджено основні риси полтавської «школи рисунку та живопису», та роль викладачів та учнів у її формуванні. Зазначено, що усіх викладачів Олександр Кирилович запрошував особисто, як «провідних фахівців» у своїх галузях. Ми акцентуємо увагу на тому, що досить часто це були саме фахівці-практики, без досвіду у педагогіці, проте з великим досвідом роботи та авторитетом в професійних колах. Було відзначено роль кожного з викладачів, які мали вплив на формування кафедри, а саме: Володимир Безуглов, Олександр Левадний, Володимир Білоус, Олег Перець, Сергій Журавльов, Павло Волик, Віталій Ханко, Валерій Голуб, Дмитро Коришунів, Іван Віцько, вони були учнями різних художніх шкіл, тому полтавська школа характеризується еkleктизмом.

Ключові слова: Олександр Тарасенко, мистецтво, рисунок, живопис, художня освіта, школа.

Artur AROIAN,

orcid.org/0000-0002-5545-0119

Candidate of Architecture,

Associate Professor at the Department of Fine and Decorative Arts

Educational and Scientific Institute of Arts of the State Institution

“Luhansk Taras Shevchenko National University”

(Poltava, Ukraine) aroyanarthur@gmail.com

Inna GURZHIY,

orcid.org/0000-0002-5364-9650

Senior Lecturer at the Department of Fine and Decorative Arts

Educational and Scientific Institute of Arts of the State Institution

“Luhansk Taras Shevchenko National University”

(Poltava, Ukraine) artina@ukr.net

Bohdan TYMO,

orcid.org/0009-0006-8977-736X

Graduate of the master's degree in specialty 023 Fine Arts, Decorative Arts, Restoration of the Department

of Fine and Decorative Arts of the Educational and Scientific Institute of Arts of the State Institution

“Luhansk Taras Shevchenko National University”

(Poltava, Ukraine) bohdaytymo@yahoo.com

TERMINOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT “POLTAVA SCHOOL OF DRAWING AND PAINTING” USING THE EXAMPLE OF THE ACTIVITY OF THE TEACHER-ARTIST OLEKSANDR TARASENKO

The article conducts a terminological analysis of the concept of «school» on the example of the pedagogical activity of Associate Professor Oleksandr Tarasenko, as a teacher and organizer. It is noted that Oleksandr Tarasenko was one of the initiators of the creation of the Department of Fine Arts at the Yuriy Kondratyuk Poltava National Technical University.

The concept of «school» itself is formulated, the main features of the school are determined: the head of the school (teacher or scientist), a team of teachers (scientists) or students, as well as the mandatory concept or direction of school development, which the team, students and followers work on. The concept of «pedagogical school» is also considered.

It is noted that the school is formed around the leader as an inspirer; this is its mandatory feature. Therefore, the role of Oleksandr Tarasenko, as a leader, was significant in the formation of the school. We also argue that an important feature of the school is the students and followers who continue the work of the leader and ensure the functioning and development of the school. For this purpose, the study defines the concepts of a student and a follower, which are very close, but not identical. An example of school followers who continued their pedagogical activity after graduation is given.

We also formulated the concept of an «art school», first defining what «art» and «school» are. We argue that an «art school» is a collective headed by an artist-teacher who manages it and is the author of a direction or concept of a certain methodology, and also has a collective that is engaged in the creation of works of art and researches art.

The article examines the main features of the Poltava «school of drawing and painting» and the role of teachers and students in its formation. It is noted that Oleksandr Kyrylovych personally invited all teachers as «leading specialists» in their fields. We emphasize that quite often these were practitioners, without experience in pedagogy, but with extensive work experience and authority in professional circles. The role of each of the teachers who had an influence on the formation of the department is noted, namely: Volodymyr Bezuglov, Oleksandr Levadny, Volodymyr Bilous, Oleg Perets, Serhiy Zhuravlev, Pavlo Volyk, Vitaliy Hanko, Valery Holub, Dmytro Korshunov, Ivan Vitsko, they were students of different art schools, therefore the Poltava school is characterized by eclecticism.

Key words: *Oleksandr Tarasenko, art, drawing, painting, art education, school.*

Постановка проблеми. Художня освіта повинна створювати умови для усвідомлення та формування студента як цілісної особистості, яка має історичний, культурний та естетичний досвід, що був отриманий від викладача. У складний час повномасштабної війни відбувається відродження та самоідентифікація у творчості митців та формується новий погляд на стан українського мистецтва. Саме викладач у мистецькій освіті відіграє

найважливішу роль в усвідомленні майбутнього художника як потенційного провідника українського мистецтва в міжнародному середовищі.

Тому вектор нашого дослідження був спрямований за потребами сучасного суспільства, що прагне до відновлення своїх мистецьких вікових здобутків, на вивчення творчості та продовження діяльності художньої школи через учнів відомого педагога Олександра Тарасенка. Вивчення його

творчості та дослідження діяльності його учнів, свідчить про те, що вірно сформоване українське національне усвідомлення мистецтва, його потенціал, були передані у наступні покоління через знання, які вчитель передає учням.

Аналіз досліджень. Дослідження біографії та творчого доробку Олександра Тарасенка викладені у відносно недавніх поодиноких наукових статтях Ольги Орлової, Олександра Петренка, Олександра Білоусько, Олени Помінової, Наталії Дігтяр та Тетяни Сасенко. Організаційна робота Олександра Тарасенка по створенню художньої кафедри в Полтаві висвітлюється частково в текстах мистецтвознавця та його колеги по викладацькій діяльності Віталія Ханка (це публікації енциклопедичного й монографічного характеру). У цілому ж, слід відзначити сильну фрагментованість інформації, як біографічної, так і професійно-аналітичної, що й зумовило необхідність цього дослідження.

Проте, творчість педагога та митця не досліджена, бо пройшло дуже мало часу від його загибелі, а як склалося в загально-мистецькому середовищі, дослідження відбуваються тільки після закінчення життя митця. Тому зараз саме час зібрати інформацію та відгуки колег та учнів Олександра Тарасенка, проаналізувати її та дослідити. А також, довести існування школи та продовження справи вчителя його учнями.

Мета статті. Зважаючи на вагомий системний вплив Олександра Тарасенка як педагога і організатора на структуру та якість вищої освіти у галузі образотворчого мистецтва Полтавщини, розглянути та дослідити полтавську школу рисунку та живопису.

Виклад основного матеріалу. Олександр Тарасенко був одним з ініціаторів створення кафедри образотворчого мистецтва у Полтавському інженерно-будівельному інституті. До створення цієї кафедри жоден навчальний заклад міста не надавав суто художньої вищої освіти. Про визрівання необхідності організації вищої художньої освіти у Полтаві Олександр Тарасенко пише і сам у статті для журналу «Образотворче мистецтво» № 2 (2014) (Тарасенко, 2014, с. 134).

Отже, у Полтаві довгий час існували передумови для створення мистецької «школи», багато полтавців поверталися після навчання до рідного міста, приїздили молоді митці з інших регіонів, як власне і Олександр Тарасенко. Та все ж, у місті довгий час не було ядра яким би міг бути вищий навчальний заклад, де сформовані митці могли би передавати свій досвід і відбувалася б консолідація знань та формування «школи».

Розглянемо саме поняття «школа», що його забезпечує та формує (див. рис. 1).

У статті Семена Гончаренка «Наукові школи в педагогіці», автор пропонує розглядати такі основні ознаки наукової чи педагогічної школи: керівник школи (педагог чи науковець), колектив педагогів (науковців) чи учнів та обов'язкова концепція чи напрямок школи, над якою працює колектив (Гончаренко, 2015).

Педагогічна (чи наукова) школа є колективом, яку очолює педагог чи науковець, що керує нею та є автором напряму чи концепції, які вивчають та досліджують. Колектив складається з викладачів та науковців школи та спрямовує свою діяльність на розв'язанні програмних завдань та визначає принципи підходи та методики їх вивчення.

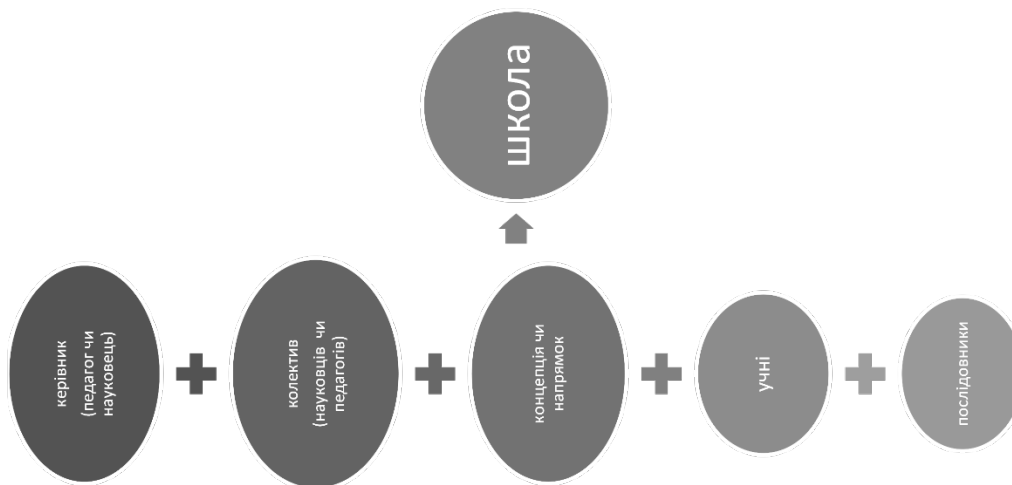

Рис. 1. Формування поняття «школа»

Керівник школи є натхненником діяльності колективу та у ході роботи коригує та контролює підходи вивчення певної теорії чи практики. Теорія може з'являтися в процесі вивчення певного питання чи вирішенні проблеми. Так виникає теоретична концепція школи. Над концепцією школи працює весь колектив, в процесі вивчення та дослідження певних питань, методик та практик, але визначну роль відіграє керівник, він спрямовує напрямок та корегує процес. Навколо керівника як натхненника формується школа, це обов'язкова її ознака (Гончаренко, 2015).

Головна ознака наукової педагогічної чи наукової школи – *послідовники та учні*, що продовжують напрямок дослідження або використовують методики школи в своїх подальших наукових чи педагогічних діях. Наявність цієї важливої ознаки забезпечує функціонування та розвиток школи, пошук нових ідей у вивченні проблем та винайдення сучасних методів та методик (Гончаренко, 2015).

Учень та керівник в даному середовищі є поєднанням досвіду і нового сучасного погляду на проблему вивчення. У такому союзі на основі досвіду з'являються нові ідеї. Тому не можна недооцінювати підготовку послідовників школи, а не тільки (Гончаренко, 2015).

Поняття *учень та послідовник* є дуже близькими, але не ідентичними. Можна залишатися учнем та пропагувати ідеї школи, а можна стати послідовником школи і продовжувати дослідження певних питань та методик та мати знову учнів. Ось така схема буде функціонувати (Гончаренко, 2015).

Учень – це вихованець, який навчається в певній школі мистецтву, ремеслу чи фаху. Учень, який має творчі здібності, має своє бачення у вирішенні питань, може стати послідовником школи. На нього слід звернути увагу та розвивати його професійні творчі та організаторські здібності (Гончаренко, 2015).

Отже, учень може залишитися учнем, та просто користуватися знаннями, що отриманими у певній школі, бути гарним ремісником і виконавцем. А може розвиватися та стати педагогом і науковцем і послідовником школи. Так, наприклад, для школи що сформувалася навколо викладача та художника Олександра Тарасенка, послідовниками стали: Інна Гуржій, Ната Мікеладзе, Тетяна Метель (Поліщук), Марина Герасименко, Юрій Бернацький та інші, які продовжили педагогічну діяльність після навчання саме на кафедрі образотворчого мистецтва Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Педагогічно-мистецьку школу Олександра Тарасенка продовжують його студенти, а зараз викладачі:

– у закладах вищої освіти: Юрій Войтович, Інна Гуржій, Олена Острогляд, Ольга Пілюгіна, Володимир Денисенко, Юрій Бернацький, Тетяна Метель (Поліщук), Наталія Мікеладзе, Микола Шрамко (також до 2014 року викладали: Наталія Корф-Іванюк Святослав Келим-Золотайко та Марія Панченко, з 2014–2015 рік – Дмитро Білокінь, до 2022 – Аліса Нестеренко);

– у Миргородському художньо-промисловому коледжі імені М. В. Гоголя викладають: Марина Чорногорець, Андрій Бібко (до 2022 також викладачем була Вікторія Шимко, а до 2019 – Олександр Шолуха та, Сергій Шрамко та Ігор Городніченко);

– у Полтавській художній школі імені Святослава Пашинського вчителюють – Микола та Ірина Шрамки, Ірина Пашинська, Андрій Тарасенко (син художника), до 2014 року викладали Денис Городничий та Дмитро Білокінь, до 2022 року – Святослав Пашинський (загинув у 2022 році) та Дарина Тарасенко;

– у Опішнянському колегіумі мистецтв викладали в різні роки: Олександр Рябко, Андрій Собянін, Юлія Багацька, Володимир Бутко (загинув у 2024 році). Тобто можна стверджувати, що педагогічна діяльність Олександра Кириловича Тарасенка вплинула на загальний стан мистецької освіти Полтавщини, від початкової у художній школи до вищої.

Школа яка була сформована навколо Олександра Тарасенка – «мистецька школа», сформулюємо це поняття. Для початку дамо визначення що таке мистецтво:

– це дуже різноманітний спектр людської діяльності, що займається створенням візуальних, слухових або виконаних артефактів – творів мистецтва – які виражають образну чи технічну майстерність автора і призначені для того, щоб їх цінували за їх красу чи емоційну силу;

– це галузь людської культури, в якій за допомогою певних знаків через конкретні образи світу виражається зміст, яким можна поділитися з іншими людьми.

У найзагальнішому значенні мистецтвом називають майстерність, застосування та результат якої приносять естетичне задоволення (Гарнага, 2020). Отже, поняття «мистецька школа» формулюємо через поняття школа та мистецтво що розглянуті вище.

Мистецька школа є колективом, яку очолює художник-педагог, що керує нею та є автором напряму чи концепції певної методики, та має

колектив, що займається створенням творів мистецтва та досліджує мистецтво (див. рис. 2).

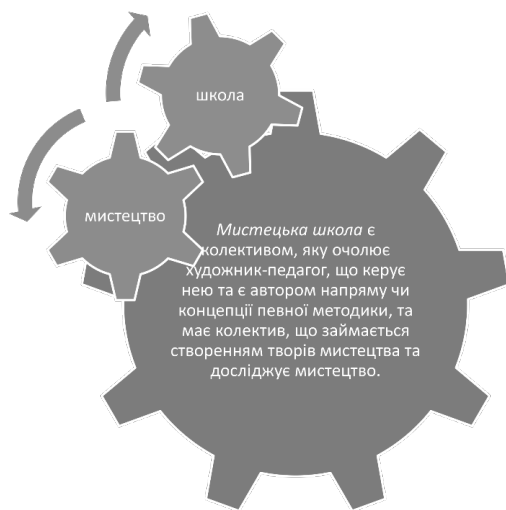

Рис. 2. Поняття «мистецька школа»

Розглянемо, як же сформована мистецька школа Тарасенка Олександра, чи є в ній всі компоненти:

- керівник – Тарасенко Олександр;
- колектив (науковців чи педагогів в період формування кафедри 1994–2000 рр.) – Левадний Олександр, Волик Павло, Білоус Володимир, Віцько Іван, Ханко Віталій, Перець Олег, Голуб, Коршунов Дмитро;
- концепція чи напрямок – створення єдиного на той час осередку мистецької освіти для підготовки висококваліфікованих та конкурентоспроможних фахівців, які здатні стати авторами унікальних творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
- учні – студенти кафедри з 1994–2014 рр., з них більшість займаються художньою діяльністю, а саме: Юрій Войтович, Сергій Ступка, Андрій Бібко, Євген Гібалов, Святослав Пашинський, Варвара Карнаух, Вікторія та Сергій Шимки, Ольга Пілюгіна, Інна Гуржій, Олександр Шолуха, Аліса Нестеренко, Юрій Мирко, Городнічий Денис, Наталія Корф-Іванюк, Тетяна Метель (Поліщук), та інші;
- послідовники – художники-викладачі, що займаються викладанням в різних закладах освіти: Юрій Войтович, Володимир Денисенко, Світлана Петровська, Андрій Бібко, Микола та Ірина Шрамки, Святослав та Ірина Пашинські, Вікторія Шимко, Ігор Нестаренко, Олександр Шолуха, Аліса Нестеренко, Олена Острогляд, Інна Гуржій, Наталія Корф-Іванюк, Нато Мікеладзе, Андрій Тарасенко, Тетяна Метель (Поліщук), та інші.

Тобто, можна стверджувати, що мистецька школа Олександра Тарасенка сформована враховуючи усі фактори що притаманні поняттю «школа» (що сформульовано вище), та має керівника, колектив, концепцію, учнів та послідовників. Його справа продовжується дякуючи художникам послідовникам школи, які викладають в різних навчальних закладах України.

Роль Олександра Тарасенка в розвитку мистецької освіти Полтавщини значна і беззаперечна. Він став співзасновником і завідувачем першої кафедри образотворчого мистецтва у Полтаві, яка готувала саме фахівців-художників – тобто був у витоків вищої художньої освіти в нашому місті. Таким чином, на мапі України з'явився новий повноцінний осередок художньої освіти, який встав в ряд з такими знаменитими школами, як Київська, Харківська, Львівська, Одеська та Закарпатська.

Значну роль у професійному становленні Олександра Тарасенка відіграла «харківська школа», конкретно Харківський художньо-промисловий інститут, який заклав потужний академічний компонент в подальшій викладацькій діяльності художника. Педагогічну практику він розпочав 1985 року в Полтавському інженерно-будівельному інституті, де з 1994 року розпочалася підготовка до створення повноцінної кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Олександр Тарасенко став її першим завідувачем. Він підбирав контингент викладачів, орієнтуючись в першу чергу на професійний рівень художників-практиків задля максимальної якості практичних навичок, які вони мали передавати студентам.

Термін «полтавська школа рисунку та живопису» потребує ще уточнення, але він має право на існування, оскільки діяльність самого Олександра Тарасенка та зібраного ним педагогічного колективу має всі ознаки академічної школи, в тому числі спадковість і продовження учнями саме педагогічної складової діяльності в тому ж регіоні, зокрема в місті Полтава.

Визначимо особливості полтавської школи рисунку та живопису:

- новації в організації робочого простору, створення окремих майстерень для кожної групи, де проходили заняття та самостійна робота студентів, що сприяло індивідуальному підходу до роботи. А саме, можливість мати своє власне робоче місце та простір, вміти їх організувати та підтримувати порядок. Це сприяло особистому формуванню студента. Під час занять не студент ішов до викладача, а викладач приходив у простір студента-художника, за допомогою чого впроваджувався елемент одного з основних дидактичних

принципів – особистісно-орієнтованого навчання та студентоцентрованість;

– поряд з традиційним засвоєнням знань у полтавській школі рисунку та живопису впроваджувалася неформальна освіта студентів, а саме організація вечірнього рисунку, участь у пленерах та створення власних проєктів. Організація виставок студентів в галереях міста, проведення відкритих захистів в галереях та музеях, що формувало студента як митця;

– особистісно-зорієнтований підхід до кожного учня, спілкування викладача та студента було на рівні колег митців, що вже було новаторським на той час;

– Олександр Тарасенко наголошував на академізмі, та на основі нього вмів стилізувати, тому багато завдань під час навчання були спрямовані

на образне мислення та вміння стилізувати, спрощувати та схематизувати реалістичні форми;

– вважав важливими компонентами підготовки майбутнього художника не тільки пластичну анатомію, композицію та кольорознавство, а й скульптуру, як важливу для формування просторово-образного мислення. Тому для занять зі скульптури було організовано дві майстерні, де студенти починали своє навчання з рельєфу натюрморту і закінчували складними фігурними композиціями в натуральний розмір;

– особливу увагу приділяв наповненню методичного фонду згідно освітнім компонентам.

Особливості викладання освітніх компонентів в полтавській школі рисунку та живопису наведені в рисунку нижче (див. рис. 3).

Рис. 3. Особливості викладання освітніх компонентів на кафедрі яку очолював Олександр Тарасенко 1994–2014 рр.

Отже, влучно охарактеризував «школу» сам Олександр Тарасенко, зазначивши, що вона «ґрунтується на традиціях центральної України і водночас враховує найсучасніші досягнення на ниві образотворчого мистецтва, забезпечує збереження традицій академічної школи, розвиток її в контексті сучасних реалій».

Висновки. Це дослідження піднімає і принципові питання організації навчального процесу кафедри, структурування напрямів і дисциплін. Ми стверджуємо, що метою ключових принципів педагогічної діяльності Олександра Тарасенка було створення високопрофесійного навчального процесу і, при цьому – забезпечення дружньої атмосфери зі збереженням особистої свободи та особливою увагою до почуття гідності студентів. Конкурентоздатність здобувача освіти забезпечувалася обов’язковою академічною програмою з акцентом на конструктивний анатомічний рисунок та великою кількістю завдань з плерного живопису. Протягом всіх курсів студенти створю-

вали абстрактні декоративні композиції, з метою тренування образного мислення і формування практичних навичок роботи з матеріалами. У той же час студенти мали повну свободу вибору теми дипломних і творчих робіт, вибору матеріалу і техніки, що давало змогу здібних максимально розкрити свої таланти і втілити сміливі ідеї.

Цим дослідженням також розпочато статистичну роботу по збору інформації щодо мистецької спадщини Олександра Тарасенка з метою подальшої каталогізації. Встановлено, що він створював графічні роботи для різних державних установ, в тому числі Полтавської гравіметричної обсерваторії, про що широко не було відомо до цього часу. Цей факт дає підстави вважати, що остаточну оцінку кількості робіт і їх місцезнаходження ставити ще зарано. Так само потребує опису і уточнення робота Олександра Тарасенка в сфері сакрального живопису, яку він здійснював з 2015 року і яка теж не є широко відомою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарнага А. Мистецтво та його види. Методичний матеріал. URL: <https://naurok.com.ua/metodichnyi-material-mistectvo-ta-yogo-vidi-206554.html> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/106785/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%86%D1%96.pdf> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Дігтяр Н., Саєнко Т. Педагогічна спадщина художника Олександра Тарасенка. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Т. 1. № 80. С. 106–110.
4. Келим-Золотайко С. Кадетаріум: неформальні та формальні шляхи. *Українська культура. Міністерство культури України. Національне газетно-журнальне видавництво*. 2014. № 6 (1026). С. 42–47.
5. Озерна А. Від важкого поранення загинув полтавський художник Олександр Тарасенко. URL: <https://kg.ua/news/vid-vazhkogo-poranennya-zaginu-poltavskiy-hudozhnik-oleksandr-tarasenko> (дата звернення: 25.03.2025).
6. Орлова О. Пейзаж і нюанс від Олександра Тарасенка. *Рідний Край*. 2019. № 1 (40). С. 135–139.
7. Полтавський офіс УІНП. Пам’ятаємо: Олександр Тарасенко – полтавський художник і викладач, герой російсько-української війни. Полтавщина. URL: <https://poltava.to/project/7291/> (дата звернення: 10.12.2024).
8. Помінова О. Олександр Тарасенко – талановитий художник, викладач, патріот України. *Полтавський краєзнавчий музей: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам’яток. Збірник наукових статей*. 2023. В. 19. С. 263–270.
9. Тарасенко О. Духовний поступ. *Художня виставка. Каталог творів викладачів, випускників та студентів кафедри образотворчого мистецтва*. Полтава. ТОВ «АСМІ». 2021. С. 46–47.
10. Тарасенко О. Наше надійне майбуття. *Образ-М*. 2014. № 2. С. 134–135.
11. Ханко В. Тарасенко Олександр Кирилович. *Полтавіка. Полтавська енциклопедія. Том 9: Образотворче і декоративне мистецтво*, кн. 2: М-Я. / голов. ред. О. А. Білоусько. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2015. С. 528.

REFERENCES

1. Harnaha, A. (2020). Mystetstvo ta yoho vydy. Methodychnyi material [Art and its types. Methodological material]. URL: <https://naurok.com.ua/metodichnyi-material-mistectvo-ta-yogo-vidi-206554.html> [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. (2015). Naukovi shkoly v pedahohitsi. [Scientific schools in pedagogy]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/106785/1/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%86%D1%96.pdf> [in Ukrainian].
3. Dihtiar, N., Saienko, T. (2024). Pedahohichna spadshchyna khudozhnyka Oleksandra Tarasenko. [The pedagogical legacy of the artist Oleksandr Tarasenko]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. 2024. T. 1. № 80. (pp. 106–110). [in Ukrainian].
4. Kelym-Zolotaiko, S. (2014). Kadetarium: neformalni ta formalni shliakhy. [Cadetarium: informal and formal paths]. Ukrainska kul-tura. Ministerstvo kultury Ukrainy. Natsionalne hazetno-zhurnalne vydavnytstvo. № 6 (1026). (pp. 42–47). [in Ukrainian].

5. Ozerna, A. (2022). Vid vazhkoho poranennia zahynuv poltavskyi khudozhnyk Oleksandr Tarasenko. [Poltava artist Oleksandr Tarasenko died from serious injuries]. URL: <https://kg.ua/news/vid-vazhkogo-poranennya-zahynuv-poltavskiy-khudozhnik-oleksandr-tarasenko> [in Ukrainian].
6. Orlova, O. (2019). Peizazh i niuans vid Oleksandra Tarasenka. [Landscape and nuance by Oleksandr Tarasenko]. *Ridnyi Krai*. № 1 (40). (pp. 135–139). [in Ukrainian].
7. Poltavskyi ofis UNP. Pamiataiemo: Oleksandr Tarasenko – poltavskyi khudozhnyk i vykladach, heroï rosiïsko-ukrainskoi viiny. [We remember: Oleksandr Tarasenko – Poltava artist and teacher, hero of the Russian-Ukrainian war]. *Poltavshchyna*. URL: <https://poltava.to/project/7291/> [in Ukrainian].
8. Pominova, O. (2023). Oleksandr Tarasenko – talanovytyi khudozhnyk, vykladach, patriot Ukrainy. [Oleksandr Tarasenko – talented artist, teacher, patriot of Ukraine]. *Poltavskyi kraieznavchyi muzei: Malovidomi storinky istorii, muzeieznavstvo, okhorona pamiatok. Zbirnyk naukovykh statei*. V. 19. (pp. 263–270). [in Ukrainian].
9. Tarasenko, O. (2021). Dukhovnyi postup. [Spiritual progress]. *Khudozhnia vystavka. Kataloh tvoriv vykladachiv, vypusknikiv ta studentiv kafedry obrazotvorchoho mystetstva*. Poltava. TOV «ASMI». (pp. 46–47). [in Ukrainian].
10. Tarasenko, O. (2014). Nashe nadiine maibuttia. [Our secure future]. *ObraZ-M*. № 2. (pp. 134–135). [in Ukrainian].
11. Khanko, V. (2015). Tarasenko Oleksandr Kyrylovych. [Tarasenko Oleksandr Kyrylovych]. *Poltavika. Poltavska entsyklopediia*. Tom 9: Obrazotvorche i dekorativne mystetstvo, kn. 2: M-Ya. / holov. red. O. A. Bilousko. Poltava: TOV «ASMI». (p. 528). [in Ukrainian].